

FRANKFURT

Krise gir oppgang – for Marx

Den globale finanskrisen har rammet mange bransjer og selskaper hardt. Men forlagene som står bak nye utgaver av Karl Marx' verker, melder om sterk oppgang i etterspørselen.

Bokhandlere i Tyskland selger for tiden mye av all slags litteratur rundt krisen, ikke minst bøker som «Slik passer jeg på pengene mine» eller «Bankhaterboken». Samtidig spør ikke så få kunder etter «Kapitalen» og andre verker av Marx, sa bransjetalsmenn fredag. Jörn Schüttrumpf i forlaget Karl Dietz fortalte at Marx-salget har økt jevnt og trutt siden 2005, men at økningen har vært spesielt merkelig de siste månedene. Han medgir at mange av kjøperne neppe vil fullføre «Kapitalen», som ikke egner seg som lett sengelektüre.

Ti fiskere tjente over ti mill.

MOLDE: Ti aktører i norsk fiskerinæring hadde en skattbar inntekt på over 10 millioner kroner i fjor.

Fiskere fra Møre og Romsdal topper både inntekts- og formueslisten, viser en oversikt Fiskeribladet Fiskaren har laget.

Aller øverst på inntektslisten står trålrederen Vidar Klokk fra Haram på Sunnmøre. Han hadde en skattbar inntekt i 2007 på 42,8 millioner kroner.

Det er også solide formuer samlet hos enkelte av aktørene i norsk fiskeri- og oppdrettsnæring. Øverst på listen står Kjell Inge Røkke fra Molde, med en formue på vel ti milliarder kroner. Andre næringer enn fiskeri har nok i stor grad bidratt til Røkkes formue, blant annet salget av Aker Yards.

Tre fiskeriaktører er milliardærer. I tillegg til Røkke har Ole Rasmus Møgster (2,4 mrd. kroner) og Helge Arvid Møgster (1,3 mrd. kroner) formuer på over én milliard kroner.

NTB

Sjelen kan bli rikere av penger

Psykolog Per Espen Stoknes foreslår en ny måte å telle penger på. Det kan gi bedre utsikter for den rike mann.

Penger er roten til alt ondt, sier Bibelen. Og det er lettere for en kamel å komme gjennom nåløyet enn en rik mann å entre himmelriket. Med denne kulturarven har vi fått god hjelp til å trekke et sterkt skille mellom sjelen og penger.

Finans og følelser

Jeg vil stille spørsmål ved dette enten – eller forholdet. Økonomer må ta innover seg de fantasier og følelser som penger står i berøring med. Samtidig må psykologer engasjere seg mer i pengene, sier Per Espen Stoknes. Organisasjonspsykologen har gitt ut boken «Penger og sjelen – en ny balanse mellom finans og følelser». Her ser han på mulighetene for å innføre helt nye pengesorter som et tillegg til de vi har i dag, såkalte naturkroner og sosialkroner. Men først drøfter han hva penger egentlig er.

Penger trenger folk

Penger er ekstremt mye mer enn et byttemiddel. Penger former relasjoner og kan bare virke når de flyter mellom mennesker. De er bare penger så lenge menneskets psyke klarer å tro på pengene som en metafor, at de står for noe annet verdifullt i fremtiden. Samtidig er sjelen avhengig av penger for å uttrykke sine drømmer og lengsler, sier Stoknes.

– Vi hører ofte bemidlede mennesker påstå at «Penger betyr ingenting for meg». Hvordan vil du kommentere et slikt utsagn?

– Jeg vil i beste fall se det som naivt. Som psykolog vil jeg kalle det benektelse. Penger gjør mennesket til deltaker i samfunnet. Hvordan jeg lar pengene strømme fra meg uttrykker hvem jeg er. Kanskje skulle psykologen sammen med pasienten studere kontoutskriften like nøye som familie og barndom? Den forteller om hvilke verdier et menneske lever etter i praksis, sier psykologen.

Mer enn harde fakta

Vi oppfatter penger som noe hardt og objektivt.

– Men det er først i møte med andre menneskers interesse for dem, at penger virkelig blir til penger. Med en bunke 1000-kronerssedler eller et gullkort, fan-

ges oppmerksomheten til folk. Pengesystemet krever at penger oppfattes som noe virkelig, seriøst og konkret. Det passer dårlig at folk begynner å stille spørsmål som hva penger betyr, hvordan kreditt virker og hva de egentlig er verdt. Det er derfor kredittkrisen er skummel for bankvesenet: alle begynner å tvile på hva penger egentlig er verdt, sier Stoknes.

Kredittkort

Ideen om penger som kreditt forutsetter en kollektiv tro på at penger er «størknet svette» som med tiden kan byttes i noe annet. Hvis troen svikter, går systemet i spinn. Men som det er i dag, kan vi aldri velge bort penger.

– Idealister ser gjerne penger som noe destruktivt, det som ødelegger verden. I dette perspektivet ønsker en å utelate penger fra eget liv. Som psykolog kan jeg bare slå fast et det ikke er mulig. Penger er til stede i livene våre på samme måte som seksualitet, vennskap og mat er det. Penger vever oss inn i samfunnet. Du kan velge å prøve et pengeløst liv, ja, men det er like mye en måte å uttrykke ditt forhold til penger – det er ikke mulig å slippe unna, sier Stoknes.

Skattelister

Den siste uken har mange sørget for å sammenligne egen med andres inntekt. Lykkeforskning viser hvordan vi mennesker reagerer emosjonelt på penger.

– Jeg taper i retning av 30 prosent i velvære i forhold til din lønnsøkning. Altså, hvis du får 10 000 kroner mer i lønn, forventer jeg automatisk tre tusen kroner selv. Og slik fortsetter det. Det er som den amerikanske essayisten Gore Vidal har sagt det:

«Det er ikke nok å lykkes, andre må også feile».

Gift for velværen

– Vi kan venne oss til det meste, men det er avhengig av at de vi sammenligner oss med ikke har det bedre enn oss. Sammenligning av sosial status kan snike seg inn som en gift i vår egen livskvalitet og velvære, sier Stoknes.

Jeg ser for meg å innføre sosialkroner og naturkroner.

Han minner om den gamle russiske fortellingen om bonden som gikk fattig og slukøret ute på marken da han møtte Gud.

– Bonden følte seg ekstra fattig og fortvilet fordi naboen, også en fattig bonde, hadde klart å skaffe seg en ku.

– Hva kan jeg gjøre for deg, spurte Gud. Svaret kom kontant:

– Drep kua til naboen!

Mens økonomien er opptatt av overskudd og målinger av materielle ressurser, gir massiv lykkeforskning helt nye indiksjoner på hva som er velstand for et menneske: Gode relasjoner, erfaringer og opplevelser. Denne sosiale og menneskelige kapitalen er utelatt fra vanlig bokføring.

Nytt økonomisk system

– Dagens regnskapsføring hviler ensidig på økonomenes verdiforståelse. Der kokes all samhandling ned til tabeller av tall som fremstår som harde fakta, mens de egentlig er spor etter menneskers samhandling. Penger binder oss til hverandre i et nett av gjensidighet som blir borte bak prisen, sier Stoknes, som i forlengelsen av dette i fullt alvor argumenterer for å innføre nye pengesorter: Sosialkroner og naturkroner. Det gir samfunnet et verktøy til å belønne og synliggjøre innsatsen som er til det beste for fellesskapet og natur.

Sosial- og naturkroner

– Vi trenger å kunne verdsette også disse verdidimensjonene. I et nytt system blir det økonomisk lønnsomt både for individer og bedrifter å øke sosialt samhold og naturens mangfold. Ved overskudd i sosial- eller naturkroner, blir det skattelettelse. Og omvendt ved underskudd. Et slikt system tar mer hensyn til biomangfold og lokalsamfunn. Rett og slett fordi økologiske prioriteringer kan gi avkastning i et språk

En tommelfingerregel for å øke din egen lykke er å sammenligne deg nedover, det vil si med den som har det klart verre enn deg selv.

som økonomer forstår: I kroner og øre.

Sammenligning nedover

Psykologen framholder at vi med tiden vet litt om lykke. En tom-

melfingerregel for at å øke egen lykke er å sammenligne deg nedover, det vil si med den som har det klart verre enn deg selv.

Til tross for at vi har det materielt sett langt bedre enn for femti år siden, klarer ikke undersøkelser å vise at vi er mer tilfredse eller lykkelige. Stoknes argumenterer for at penger dermed må forstås som et annet mål enn det hittil har blitt.

Lønnsprestasjon og stress

Han oppfordrer blant annet fagforeninger til en annen type kamp.

– De skulle tilrettelegge for flere meningsfylte arbeidsplasser med stadig større rom for kreativitet og ta avstand fra prestasjonsbaserte lønningssystemer.

Disse øker stress og sammenligningseffekter og reduserer som oftest selvrespekt og motivasjon.

Pengers skyggeside

– Penger har en enorm skyggeside. Få ting kan vekke så mye angst, fortvilelse vold og kriminalitet som akutt mangel på penger.

Samtidig forteller myter oss at penger hører underverdenen til.

– Vi må ha med oss noen mynter i graven slik at vi kan betale ferjemannen Khairon for å sette oss over elven Styx på vei til dødsriket. Her møter vi Hades, en enormt rik mann som viser oss all sin rikdom ved ferdens ende. Hvis sjel og penger hører sammen, er det også fordi de møtes i underverdenen. For sjelen er nedturen like viktig som oppturen.

INGEBORG REFSNES 951 98 793
ingeborg.refsnas@adresseavisen.no

Penger – hva gjør de med oss?

Finanskrisen berører oss. Om den ikke gir oss direkte tap i kroner og øre, berører den uansett våre tanker, drømmer og bekymringer. I denne artikkelserien intervjuer vi ulike personer om deres forhold til penger. Hva er rikdom for deg? Hvilken rolle spiller penger for din evne til å føle tilfredshet? Hva oppleves som en økonomisk krise?

I dag:

Psykologen: Penger og sjelen. Et spirituelt perspektiv.

Serien videre:

■ Antropologen: Penger på kartet. Ulike kulturers syn på forbruk.

Organisasjonspsykologen: Per Espen Stoknes arbeider ved BI senter for Klimastrategi og har tidligere gitt ut boken «Sjelens landskap». I boken «Penger og sjelen» foreslår han nye måter for regnskapsføring.

Fra ettører til milliarder

Idar Vollviks oldemor i Lofoten tellet ettører. Barnebarnet teller milliarder som kommer og forsvinner. Vårt forhold til penger er forvandlet i løpet av et par generasjoner.

Adresseavisens serie om hva pengene gjør med oss har vært en fascinerende kartlegging av svært ulike holdninger. Eiendomsmegler Rune Øverlie mener at når renta går opp, er det bare å stå på for å opprettholde den livsstilen man har lagt seg til. Andre, som Gerd Vollvik i Roan, vet at andre typer livsstil er mulig.

Kommentar

Trygve Lundemo
journalist

trygve.lundemo@adresseavisen.no

seg dagens nivå. De siste årene har til gjengjeld velstanden eksplodert, og det er merkelig at vi ikke har tenkt at det som kommer så fort og lett, også kan forsvinne ganske kjapt.

Glensomme er vi også blitt. Avisene skrev for få dager siden om faren for rentesjokk på ti prosent – uten å nevne at for drøyt 20 år siden var

renta over 15 prosent. Og det svinger fort. I Dagens Næringsliv sa ekspertene i går at renta kan komme ned i fem prosent igjen før vi aner det.

Vi er alle blitt mye mer opptatt av slike spørsmål de siste dagene. Renta har vi vært opptatt av lenge, men nå har vi også begynt å interessere oss for årsakene til at den svinger. Vi har begynt å lære oss finanspressens sjargong om oppside og nedside, og plutselig er situasjonen på børsene, ikke bare i USA og Europa, men også i Asia, blitt relevante

for vår egen lommebok.

Jeg vet ikke hvor sunt det er med en slik overdreven interesse for situasjonen i finansverdenen, men vi har godt av å få et kurs i hvordan den globale økonomien fungerer.

Vi som nettopp har pusset opp kjøkken og bad for noen hundretusener har også godt av å lese det Ismail Salad Elmi fortalte oss i Adresseavisens pengeserie. Da han kom til Trondheim fra Somalia, gikk han heller to mil til fots enn å betale 16 kroner på bussen. Pengene han sparte, sendte han hjem til familien. 16 norske kroner er et betydelig beløp i Somalia, og slik sett fikk han god timebetaling for den lange spaserturen.

Slike historier gir oss et annet perspektiv på pengenes betydning enn det mediene ellers fører oss med. Bortsett fra politikerne er det bare én type mennesker som uttaler seg om finanskrisen på tv og i avisene. De er middelaldrende eller knapt nok det. De er menn, de går i dress og slips, og de er finansanalytikere, sjeføkonomer eller børsmeglere. De overgår hverandre i merkelige metaforer og baserer seg på økonomiske lovmessigheter få andre forstår. De har dessuten et helt annet forhold til penger enn oss andre.

De har tatt feil alle sammen. Ingen av dem spådde finanskrisen som kom – og ingen av dem har klart å forutsi hvordan den skulle utvikle seg.

Mens finanseksperter stadig tar feil, er det én som har rett. Hun bor i et eternitthus fra 60-tallet og heter Gerd Vollvik. Med ballast fra et langt liv fastslår hun at penger er et nødvendig onde.

I avisen forrige fredag

fortalte hun om sin egen oppvekst i fattigdom i Lofoten, og hun fortalte om Idar Vollviks oldemor på farssiden. Oldemoren mistet mann, to sønner og svigersønn på havet og måtte gjøre alt gårdsarbeidet selv. En kvist ødela øyet hennes, men hun fikk ikke penger til glassøye og måtte leve med en tom øyehule. Noen tiår senere kjørte olderbarnet rundt i en gul Koenigsegg.

Oldemorens uhell kan ha skjedd en gang på 1920- eller 30-tallet, og enda skulle det gå mange tiår før den norske velstanden begynte å nærme

Andre typer livsstil er mulig

«Det er lettere for en kamel å gå gjennom et nåløye enn det er for en rik å komme inn Guds rike»

Kilde: Bibelen / grafikk: ole.oye@adresseavisen.no

Luk. 18,25